

tur Adamum protoplastum, qui, dum fructum ligni vitæ amisisset, foliis ficus quasi veste se contextit, *Genes. iii, 7. Undecimo*, cum folium necdum protulit fructum, adhuc viret et splendet; sed simul ac edidit fructum, illi quasi cedens languet, et vergit in occasum: ita et homines, dum juvenes sunt, vigent et valent; at ubi viri proles generant et familiae instruunt, illis cedunt, languescere et senescere incipiunt, ac vergere ad mortem.

20. OMNE OPUS CORRUPTIBILE IN FINE DEFICIET: ET QUI ILLUD OPERATUR, IBIT CUM ILLO. — Dixit omnes homines morituros; jam pariter asserit eorum opera mundana intermoritura, *q. d.* Omnia palatia, omnes vineæ, omnes urbes, in quibus construendis desudat hominum labor et industria, eum sint res corruptibiles et corruptioni obnoxiae, tandem deficient; et qui illa construunt, ibunt cum illis in corruptionem et interitum: quare suadeo cunctis ut illis cor non affigant, sed potius ab illis avellant, et ad domos opesque caelestes nunquam intermorituras, per beneficentiam aliaque bona opera transferant. Græca habent, *omne opus σαρκόθενον*, id est *putrescens, deficit, et qui fecit illud abibit cum illo*; Tigurina, *omne opus marcori obnoxium deficit, et opifex ejus æque atque ipsum interit*. Omnes enim res quia conflatae sunt e quatuor elementis, quæ per qualitates contrarias assidue inter se pugnant, hinc ex assidua hac pugna debilitantur, corrumpuntur et intereunt. Hæc causa omnes res ex sese emittunt cariem, talem, marcorem, adeo ut et æs quod cæteris est solidius, ex se emittat æruginem, quæ ipsum consumit. Dum ergo vides columnas, pyramides, trophæa, hortos, paradisos, etc., dicito: « Omne opus corruptibile in fine deficient, et qui illud operatur, ibit cum illo. » Id liquido videmus Romæ, ubi magnifica illa tot veterum imperatorum et principum palatia, circi, thermæ, mausolæa, etc., ita interierunt, ut vix sciatur eorum locus. Idem cæteris omnibus accidit. Vere Psaltes: « Omnis consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis, » *Psal. cxviii*.

Moraliter, opus corruptibile et putrescens, imo putridum, est concupiscentia et peccatum, quod proinde interibit, imo igne conflagrationis mundi

TERTIA PARS CAPITIS,

QUA CONCLUDIT BEATUM ESSE QUI STUDET SAPIENTIAE ET JUSTITIAE, AC JUGITER COGITAT PROVIDENTIAM ET PRÆSENTIAM DEI.

22. BEATUS VIR QUI IN SAPIENTIA MORABITUR, ET QUI IN JUSTITIA SUA (et sua no.) legit Jansenius, sed Romana et Complutensēs) MORABITUR, ET IN SENSU COGITABIT CIRCUMSPENSIONEM DEI, — ut scilicet ex ea discat quomodo se in omnibus circumspice ha-

ere debeat. Magna enim dos et virtus est circumspicere, de qua vide nostrum Alvarum de Paz *De Adeptione virtutum*, lib. III, part. II, cap. vi, § 5. Est hæc capituli totius conclusio, qua ex dictis de vanitate opum, dignitate beneficentiae, brevitate

et igne inferni delagrabat, æque ac homo, qui illud est operatus, juxta illud S. Pauli: « Qui seminat in carne, de carne et metet corruptionem; et qui seminat in spiritu, de spiritu et metet vitam æternam, » *Galat. vi, 8*.
21. ET OMNE OPUS ELECTUM JUSTIFICABITUR: ET QUI OPERATUR ILLUD, HONORABITUR IN ILLO. — Opus electum vocat justum et sanctum, quale est opus beneficentiae et elemosynæ, quam paulo ante commendavit, quod opponit operi corruptibili, *q. d.* In die judicii omne opus electum et sanctum justificabitur, id est, justum et sanctum declarabitur per Christi judicis sententiam; quia ille qui illud operatus est, publice coram toto mundo honorabitur, celebrabitur et regno caelesti adjudicabitur. Hoc est quod ait Paulus *I Cor. iii, vers. 12*: « Si quis superædificat super fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretiosos, lignum, fœnum, stipulam, uniuscujusque opus manifestum erit, etc. Si ejus opus manserit quod superædificavit, mercedem accipiet; si ejus opus arserit, detrimentum patietur, ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem. »

In Græcis jam hic versus deest; Tigurina tamen sic eum effert, *omne opus egregium justum censebitur, et auctor ipsius laudem eo consequetur*. Syrus pro hoc versu et præced. hunc habet, *generatio moritur, et alia generatur, et omnia opera ejus manifestantur coram illa, et opus manuum ejus sequitur eam*.

Nota: *Et electum* monet et stimulat nos, ut opera bona non qualia qualia, sed electa, eximia et heroica faciamus. Regi nil nisi electum et eximium offertur: quam ergo purum et eximium sit oportet quod Deo offertur? ne oculus Dei lucidissimus in eo quid, non dicam vitii, sed imperfecti, vel certe minus perfecti deprehendat. Quam electum sit oportet, quod celebrent Angeli Sanctique omnes, quod coram eis fulgeat et coruscet per omnem æternitatem? Quare Siracides noster, cap. xxxiii, 23: « In omnibus, inquit, operibus tuis præcellens esto; » opus enim vulgare, excellenter factum, fit excellens et singulare, magisque coruscat quam opus in se eximium, sed vulgari-ter factum.

et mortis vicinia, concludit beatum esse divitem non opibus et censu, sed sapientia et sensu; ut jugiter in ea meditando, loquendo, operando quasi commoretur et habitet, atque in, id est de justitia, puta de operibus justis et sanctis exsequendis assidue meditetur, ut assidue suam justitiam adaugeat, ideoque suo sensu, id est, sua mente, sapientia et prudentia, cogitet *circumspensionem*, id est providentiam, Dei; quæ omnia circumspiciendo recte disponit, ordinat et gubernat, ut ei se totum submittat et resignet, in eaque fidenter conquiescat. Rursus, quæ omnia, etiam secreta et occultissima, circumspiciendo intuetur et lustrat, ut bona et bonos magnis præmiis, mala et malos magnis et æternis penis afficiat. Ideoque jugiter ita circumspice, caute, pie et sancte agit et vivit, quasi qui in oculis Dei omnia circumspicientis, vindicantis et remunerantis consistat, ab eoque interius et exterius, sursum et deorsum, ante et retro circumspiciatur; quare summe caveat ne vel in minimo aspectum tantæ majestatis offendat: « Ita Moses, ait Palacius, invisibilem Deum, velut videns sustinebat, *Hebr. xi*. Ita David *Psal. xv*, dicebat: Providebam Dominum in conspectu meo semper. Ita Elias jurabat: Vivit Dominus, in cujus conspectu sto, *III Reg. xvii*. Ita et Ecclesiasticus, cap. ix, monebat ut in sensu nostro sit semper cogitatus Dei. Is ergo qui Deum Deique Filium et sapientiam continenter præ oculis animæ habet, in sapientia moratur, meditatur, que quomodo coram illa justa opera faciat, cogitans se a Deo circumspici, nihilque esse intus et extra quod celare culpam Deo possit, cum ipse in circuitu totos nos videat. Is ergo qui ita Deum videt, beatus ab auctore pronuntiatur. » Hæc Palacius. Unde S. Hieronymus in *Ezech. lib. VII*, ad cap. xxii: « Memoria Dei, inquit, excludit omnia flagitia. » Et Clemens Alexandrinus, lib. III *Pædag.* cap. v: « Hæc solum ratione fit, ait, ut quis nunquam labatur, si semper Deum sibi ipsi adesse existimet. »

Græca habent, *beatus vir qui in sapientia meditabitur, et qui in sensu suo disseret*. Ita Romana; sed Complutenses sic habent, *beatus vir qui in sapientia meditabitur bona, et qui in intellectu suo disseret sancta; alii, excipiet sancta; alii, docte disputat sancta*; Tigurina, *beatus vir qui meditatur præclara per sapientiam, qui de justitia commentatur, qui per prudentiam suam sancta loquitur*; Syrus, *beatus vir qui in sapientia erit meditans, et in intelligentia contemplabitur*.

Igitur beatum et excelsum faciunt hæc tria, scilicet sapientia, justitia et circumspicere Dei. Audi Rabanum: « Beatum, inquit, eum esse describit, qui in sapientia morabitur, hoc est, in meditatione sacrarum Scripturarum assiduus erit, et secundum id quod ibi legit, recte vivendo opera facit justitiæ, et hoc agens, non humanum favorem, sed divinam querit laudem, illi soli placere cupiens, qui inspector est cordis, et quem nemo

fallere potest. » Huic affine est illud Senecæ ad *Lucilium*: « Bonus animus et rectus se facit parrem Deo; » *parem*, scilicet analogice et participata, id est similem. « Nemo est dignus Deo, nisi qui opus Dei implet. Nulla est major victoria quam vincere vitia. »

Nota *et morabitur, q. d.* *Assiduus*, firmus et constans erit in studio sapientiæ usque ad mortem. Unde Græca Romana legunt, *morietur*, juxta illud cap. xxvii, vers. 12: « Homo sanctus manet in sapientia sicut sol; nam stultus ut luna mutatur, de quo ibidem plura. Rursum *et morabitur*, » significat sapientem in sapientia, quasi in domo, imo templo sancto Dei, commorari. Nam « sapientia ædificavit sibi domum, excoxit columnas septem, » etc. *Proverb. ix, 1*.

Nota rursum *et in justitia sua meditabitur*. Nam, ut solenter advertit Richardus de S. Victore, lib. I *De Contemplat.* part. I, cap. iii: « Multum a se invicem hæc tria (cogitatio, meditatio, contemplatio) differunt, quamvis quandoque in materia conveniant. Cogitatio per devia quæque lento pede sine respectu perventionis, passim huc illucque vagatur; meditatio per ardua sæpe et aspera, ad directionis finem, cum magna animi industria nititur; contemplatio libero volatu, quocumque eam fert impetus, mira agilitate circumfertur. Cogitatio serpit, meditatio incedit, et ut multum currit; contemplatio autem omnia circumvolat, et cum voluerit, se in summis librat. Cogitatio est sine labore et fructu; in meditatione est labor cum fructu; contemplatio permanet sine labore cum fructu. In cogitatione evagatio, in meditatione investigatio, in contemplatione admiratio. Ex imaginatione cogitatio, ex ratione meditatio, ex intelligentia contemplatio. Intelligentia obtinet supremum locum, imaginatio infimum, ratio medium. »

Tropologice, S. Bernardus in *Sentent. sentent. 7*, hisce Siracidis verbis putat significari tria, quæ perfectum quoad omnes faciunt hominem, nimirum justitiam quoad proximum, circumspicere quoad Deum, sapientiam sive judicium quoad seipsum: « Moratur siquidem, inquit, in sapientia, et sapiens est, qui semetipsum hic judicat, ut æternum Dei judicium evadat. » Et sub initium: « Adam, inquit, in paradiso positus primo, perdidit circumspicere Dei; secundo, perdidit justitiam, quando uxoris voci plus quam divinæ obedivit: justitia enim est virtus, quæ suum cuique reddit; tertio, amisit judicium, cum post peccatum correctus, oblique per mulierem retorsit propriam culpam in auctorem, dicens: Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, et comedi. Eisdem vero virtutum gradibus redeundum est homini in exilio posito, quibus primus expelli meruit de paradiso. Primum itaque faciendum est judicium, deinde exercenda justitia, tandem circumspicere adhibenda. Et judicium quidem nobis, ut nos ipsos judicemus e

recusemus, justitiam proximo, circumspectionem debemus Deo. Hanc redeundi viam ostendit nobis Michæus propheta dicens: Indicabo tibi, o homo, quid sit bonum, et quid Deus requirat a te: utique facere iudicium, et diligere misericordiam, et ambulare sollicitè cum Deo tuo. Hanc salutis viam testatur Apostolus Christum docuisse, dicens: Apparuit gratia Dei salvatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem et sæcularia desideria, sobrie, et juste, et pie vivamus in hoc sæculo, etc. Sobrie scilicet quantum ad nos, juste ad proximum, pie ad Deum.»

Rursum aliqui sic exponunt: In sapientia morari, est Dei opera in sapientia facta considerare. In justitia meditari, est opera nostra quomodo juste fiant perscrutari. Circumspectionem Dei cogitare, est illum ubique præsentem et quasi nos ambientem intueri. Rursum in sapientia morari, est mente et cogitatione versari in Christo salvatore nostro, qui factus est nobis a Deo sapientia, justitia, sanctificatio et redemptio, I Corinth. 1, vers. 30. Quocirca Dionysius Carthusianus, lib. De Inordin. Corr. art. 29, hanc tanquam brevissimam perfectionis regulam tradit: «Intellectu et affectu te a terrenis abstrahe, et Deo jugiter inhærere contende,» ut, sicut ait S. Ambrosius in Psalm. LXXVI, vers. 5: «Semper Christum annuntiemus, Christum rogemus, Christum cogitemus, Christum loquamur; in corde nostro semper, semper in ore sit Christus.»

Anagogice, in sapientia moratur qui vacat vitæ contemplativæ; hic enim cum sapientia moratur sicut Jacob cum Rachel, quæ typum gessit vitæ contemplativæ, ut dixi Genes. XXIX, vers. 24, et seq. Unde S. Gregorius, lib. II in Ezech. homil. 15: «Qui sunt, inquit, in Ecclesia sancta thalami, nisi eorum corda, in quibus animæ per amorem sponso invisibili junguntur, ut ejus desiderio mens ardeat, nulla quæ jam in mundo sunt concupiscat, præsentis vitæ longitudinem pœnam depulet, exire festinet, et amoris amplexu in cœlestis sponsi visione requiescere? mens itaque, quæ iam talis est, nullam præsentis sæculi consolationem recipit; sed ad illam quam diligit, medullibus aspirat, fovet, anhelat, anxiatur.» Et S. Hieronymus, lib. II Commentar. in Jeremiam: «Una est, inquit, et sola Theorica, id est contemplatio Dei, cui merito omnia justificationum merita, universa virtutum studia postponuntur; activa enim vita cum corpore deficit, contemplativa autem vita hic incipitur, ut in cœlesti patria perficiatur: qui amoris ignis, qui hic ardere inchoat, cum ipsum quem amat, viderit, in amore ejus amplius ignescit.» Et sponsa Cantic. II, vers. 9: «En ipse stat post parietem nostrum, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos. In quæ verba S. Bernardus: «Præsto, inquit, est oculus, cui omnia patent, si non patet ipse; vereor aspectum exploratoris illius, qui post pa-

rietem stat, quem pro acumine visus, capreæ assimilavit Scriptura; hunc ego vereor occultum occultorum exploratorem.» Et S. Prosper, lib. De Vita Contemplat. cap. IV: «Vitæ, inquit, contemplativæ sectator ad conditorem suum corde illuminandus accedat, ipsi contemplando, atque insatiabiliter perfruendo vigilanter inserviat, ipsum jugiter concupiscat, præ amore ejus omnia quibus inde potest averti, refugiat; omnes cogitationes suas ac totam spem ex illius delectatione suspendat, litterarum divinarum sacris meditationibus vacet, in his se divinitus illuminatus oblectet.»

23. QUI EXCOGITAT VIAS ILLIUS IN CORDE SUO, IN ABSCONDITIS SUIS INTELLIGENS, VADENS POST ILLAM QUASI INVESTIGATOR, ET IN VIIS ILLIUS CONSISTENS. — Explicat per varias metaphoras quomodo quis in sapientia moretur, et in justitia meditetur, ac deinde vers. 25, cur talis sit beatus. Dicit ergo in sapientia et justitia meditari non esse aliud, quam excogitare vias ejus in corde suo, id est, sapientiæ rationes et modos corde suo ruminare et pertractare, itaque abscondita illius præcepta, consilia et dictamina intelligere, per quæ quasi vestigia investiget ipsam sapientiam, ut illam cominus intueri, audire, eaque frui et beari queat. Sicut enim venatores cervos, damas et lepores vestigant et sequuntur per eorum vestigia, ut eos assequantur et capiant: sic et studiosus sapientiæ ipsam per ejus effectus, doctrinam et opera quasi vestigia investigat, ut per ea ipsam assequatur et comprehendat. Ita anagogice Sancti venantur Deum, qui est ipsa sapientia increata, per orationem et studium virtutum, euntes quotidie de virtute in virtutem, ut eum cominus videre in cœlo, ejusque visione frui et beari valeant, juxta illud Pauli: «Sequor autem si quo modo comprehendam,» Philip. III, vers. 12.

Græca habent, qui cogitat vias ejus corde suo, et arcana ejus perpendit. Egressus sequere eam ut vestigator, et viis ejus insidare, id est inside, vel insidiare, uti venator insidiatur lepori; Tigurina, qui instituta sua (legit αἰρέσις, alii melius legunt αἰρέσις, id est ejus, scilicet sapientiæ) perpendit animo, et arcana illius cognoscit, q. d. Beatus est Christianus, Sacerdos, Prælati, Religiosus, etc., qui suam vocationem et institutum accurate perpendit, ejusque arcana penetrat, admiratur, ejusque observationi tota mente totisque viribus incumbit. Pergit Tigurina, tanquam indagator prosequere eam, et viis ejus inside. Unde Syrus, qui commutat super vias ejus cor suum, et in semitis ejus intelliget, et ad egrediendum post eam sicut investigator, et in semitis ejus erit insidians, id est, attentus ac vigil, non secus ac ii qui in insidiis sedent.

Audi Rabanum: «Vias sapientiæ, inquit, sunt præcepta divina, et absconsa illius cœlestia sunt sacramenta. Hæc ergo qui diligenter discit, et

studiose meditando rimatur, hoc opere studens perficere quod sana intelligit fide, ipse sine dubio beatus erit, quia conditori suo veraciter præcebit. Quod et Psalmista similiter comprobavit dicens: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini, Beati qui scrutantur testimonia ejus, in toto corde exquirunt eum.»

Tropologicè, vestigia Dei sunt creaturæ; ex his enim vestigamus Creatorem, juxta illud Roman. I: «Invisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur; sempiterna quoque ejus virtus et divinitas.» Ita Lyranus. Sic Macedonius Anachoreta, rogatus a venatore quid ageret in solitudine, respondit: «Ego venor Deum meum (sicut tu venaris feras), et eum capere cupio, et contemplari desidero; nec ab hac pulchra venatione cessabo.» Ita Theodoretus in Hist. Sanctorum, cap. XIII.

Quin et Orpheus: «Mundi machina, inquit, est musica et admirabilis consonantia, prædicans et laudans Deum.» Vide S. Augustinum in Soliloq. cap. XXXI, et S. Chrysostomum homil. 9 ad Populum. Porro Richardus de S. Victore in Benjamin minore, part. I, cap. LXXIX: «Sine triplici studio, inquit, ad hujus cognitionis celsitudinem non perducimur: per studium operis, per studium meditationis, per studium orationis: multa enim experimur operando, multa invenimus investigando, multa extorquemus orando; innumera quidem, quæ nec per experientiam operis, nec per investigationem meditationis, invenire valeamus, per importunitatem orationis edoceri meremur.»

24. QUI RESPICIT PER FENESTRAS ILLIUS, ET IN JANUIS ILLIUS AUDIENS, — q. d. Sapientiæ investigator per ejus vestigia jam dicta sequitur eam, donec per eam ad ejus palatium et templum perveniat; quo dum venerit, cum illud obseratum necdum ingredi liceat, prospiciet per fenestras, et ad januam auscultabit, ut ipsam sapientiam eminus saltem, et per umbram, videre et audire possit. Indicat nos hic, utpote corporis ærumnis circumdatos, non posse ipsam sapientiam, utpote quæ est Deus ipse, intueri cominus facie ad faciem (id enim fiet in cœlo), sed tantum eminus per speculum et tænum, ut ait Paulus I Corinth. XIII.

Porro Jansenius per fenestras accipit Sacras Scripturas, per januas Ecclesiam. Per fenestras, inquit, respicit in domum sapientiæ, qui per Scripturas sacras et spirituales illuminationes contemplatur cœlestia intimius quam cæteri. In januis audit sapientiam loquentem, qui in S. Ecclesia consistens quasi in atrio domus Dei, jam sapientiæ vicinus, omnino est audiens in tranquillitate mentis, quid loquatur in ipso Dominus: quoniam loquetur pacem in plebem suam, Psalm. LXXXIV. Sic et Lyranus: «Respicit, inquit, per fenestras illius, id est, per revelationes factas in novo ac veteri Testamento; et in januis illius audit, id est, in Ecclesia militante, per quam in-

gressus est ad triumphantem.» Secundo, fenestras sunt opera Dei, q. d. Beatus qui per opera Dei, quasi per fenestras introspicit ejus sapientiam, bonitatem, potentiam cæterasque perfectiones, et quasi in januis ipsius, quid sibi faciendum sit, quidve fugiendum, audit.

Rabanus: «Fenestras sapientiæ, ait, sunt testimonia S. Scripturarum; januæ sunt linguæ prædicatorum. In his qui assidue discendo commoratur, oculumque mentis, et aurem obedientiæ exhibet, ille procul dubio claritatem superni luminis percipiet.»

Alludit enim ad Proverb. VIII, vers. 34: «Beatus homo qui audit me, et qui vigilat ad fores meas quotidie, et observat ad postes ostii mei.» Ubi Beda, Hugo, Cajetanus et Salazar postes ostiorum sapientiæ asserunt esse doctores, qui proinde, ait Hugo, «similes sunt Mardocheo qui manebat ad januam regis,» Esther. II; doctores enim sunt clavigeri sapientiæ: ejus enim claves habent, ut eam discipulis reserent et patefaciant. Unde Christus ad Scribas: «Væ vobis legisperitis, inquit, quia tulistis clavem scientiæ! ipsi non introistis, et eos qui introibant, prohibuistis,» Lucæ XI, vers. 52.

Doctores ergo sunt janitores, et quasi Jani sapientiæ: Janus enim dictus est a priscis quæ januarum deus et præses, ad eas aperiendas vales claudendas; pari modo januas sapientiæ reserant et claudunt doctores. Et sicut Janus pingitur bifrons, ut una fronte priora, altera posteriora prospiciat: sic Doctorum est præterita evolvere, et præsentia ac futura prospicere, ac utraque suos docere. Hæc enim sunt partes et officia sapientiæ ac prudentiæ.

Unde pro respicit Græce est, παρακλίπων, id est, qui studiose, intente, exserto capite, et quasi toto corpore incumbens, pronusque prospicit, ut dixi Jacobi I, vers. 25, ubi sic dicitur: «Qui autem perspexerit (Græce, ὁ δὲ παρακλίπων) in legem perfectam libertatis, et permanserit in ea, non auditor obliviosus factus, sed factor operis; hic beatus in facto suo erit.» Quibus verbis S. Jacobus alludit ad hunc Siracidis locum, eumque explicat, ac per fenestras sapientiæ intelligit legem Dei, cujus assidua auditio, lectio, meditatio et exercitatio facit vere sapientem et beatum. Græca igitur hoc loco sic habent, qui introspicit per fenestras ejus, et ad fores ejus auscultat; Syrus, prospiciet ad eam ex fenestris, et ad portas ejus erit auscultans. Mystice, B. Virgo sicut est janua cœli, ita est et janua sapientiæ, eam omnibus se invocantibus reserans et pandens, uti Proverb. VIII, 34, fusa ostendit noster Salazar.

25. QUI REQUIESCIT (Græce, ὁ καταδύων, id est diversatur) JUXTA DOMUM ILLIUS, ET IN PARIETIBUS ILLIUS FIGENS PALUM. — Hic est altior gradus prioris, q. d. Studiosus sapientiæ eam sequitur per vestigia usque ad domum ejus, ibique eam prospiciet, et ad fores auscultat: neque hoc

contentus, palum, id est *tabernaculum*, sibi figit juxta eam, ut prope eam commoretur et assidue versetur. Alludit ad pauperes, qui juxta palatia vel templa (uti vidi in Belgio) tuguria et casulas ædificant, idque levi opere et appendice exigua, quia majorem casæ partem, totumque dorsum et antrum sæpe suggerit ipse templi paries, ejusque columnæ et anterides. Simili modo asserit studiosum sapientiæ et philotheum, palum, id est tabernaculum, fixo palo innixum, constituere juxta templum sapientiæ, ut ejus doctrina, religione et sanctitate assidue affletur, totusque imbuatur. Quo significat eum specie, suavitate et dignitate sapientiæ ita capi et rapi, ut cæteris omnibus disciplinis rebusque terrenis valedicens, totum se det sapientiæ divinæ et cælesti cognoscendæ, meditandæ et contemplandæ, juxta illud *Psal.* 1, vers. 2: «Beatus vir, qui in lege Domini meditabitur die ac nocte,» etc. Nominat *palum*, non domum, ut significet nos hic non esse cives, sed peregrinos, ideoque non habere domum, sed morari in tabernaculis, instar Hebræorum peregrinantium per desertum in terram promissam. Philotheus ergo figens palum, cui alliget tabernaculum peregrinationis suæ, in quo habitet, adhærens scilicet domui sapientiæ et cælo, eique firma spe et conversatione incumbens, dicat cum Paulo: «Nostra conversatio in cælis est,» *Philipp.* II, vers. 20. Unde Syrus vertit, *et habitabit in circuitu domus ejus, et in parietibus ejus pulsabit fidibus suis, q. d.* Studiosus sapientiæ Dei que philosophus juxta cælum mente habitat, ac sapientiæ Dei que est fidicem, quia assidue Deum laudat, eique in hymnis et mentis gaudio exsultat et jubilat, ideoque miram non tantum sibi, sed et Deo, ac sanctis Angelis delectationem et gaudium exhibet, sicut solent fidicines ante fores exhibere principibus pulsando harmonice suas fides, suamque chelym. Tales sunt hodie viri Religiosi, qui mundi vanitatem despicientes, totos se dant sapientiæ, rebus cælestibus et divinis, qui proinde quasi angeli terrestres et homines cælestes in terris agunt vitam cælestem, adeoque in ipsis quasi cæli atriis et vestibulis versantur, proxime expectantes ut in ipsa cæli penetralia a Christo, qui est Dei Sapientia, inducantur. Unde S. Ephrem tractatu *De Beatitudine*: «Beatus, inquit, est qui quasi angelus, imo quasi Cherubim et Seraphim, assidue assistit Deo, eumque laudat et glorificat,» etc.

Syrablice, noster Alvarus de Paz *De Adeptione virtutum*, lib. III, pag. 4, cap. x: Quid, ait, est juxta domum sapientiæ requiescere, nisi vitam agere sapientum vitæ similem, ac præceptis sapientiæ conformem? Quid autem est in parietibus domus sapientiæ paxillum figere, ex quo tabernaculum nos protegens dependeat, nisi nostrum refugium ac protectionem non in favore hominum, sed in bonis operibus collocare? Et quid est casulam aut humile tabernaculum in ma-

nibus sapientiæ ponere, nisi nos totos ejus gubernationi et directioni committere? Qui hæc præstiterit in corde suo, bona cælestia per omnem æternitatem possidebit.

STATUET CASULAM SUAM AD MANUM (Græce, *ad manum*, idem est quod *ad latus*, q. d. Prope illam) ILLIUS, ET REQUIESCENT IN CASULA ILLIUS BONA PER ÆVUM. — Idem dicit et exaggerat. Tabernaculum studiosi sapientiæ vocat *casulam* ob humilitatem, quia talis studet humilitati et paupertati: hæc est enim vera sapientia, quæ nos facit humiles et pauperes spiritu in terra, ut simus locupletes in cælo, puta in sensu, gustu et spe rerum cælestium. Unde Chromatius in illud *Matth.* v, *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum*: «Hi, ait, pauperes sunt mundo, sed divites Deo: egentes sæculo, sed locupletes Christo.» Græcæ habent, *statuet tabernaculum ad manum ejus, et diversabitur in diversorio bonorum*; Tigurina, *qui ad latus illius tabernaculum collocarit, is aget in hospitio bonorum*; Syrus, *habitabit in habitatione bona*. Hæc omnia non aliud significant, quam studiosum sapientiæ totum se dedere sapientiæ, eique appropinquare, quoad fieri potest, in hac vita: atque ex hac sapientiæ vicinia et contubernio percipere bona omnia per omne ævum, tum præsens, tum futurum, puta per omnem æternitatem.

Perperam Lyranus et Dionysius pro *per ævum* legunt *per eum*, scilicet, Deum vel sapientem, q. d. Per studium et operam sapientis omnia bona requiescent in casa ejus: nam Romana et cæteri codices legunt *per ævum*.

Bona hæc, quæ sapienti confert sapientia, recenset Salomon *Proverb.* III, vers. 2, 4, 8, 10, 14, 15, 16, ubi sic ait: «Longitudo dierum in dextera ejus, et in sinistra illius divitiæ et gloria, etc. Lignum vitæ est his qui apprehenderint eam, et qui tenuerit eam beatus.» Et vers. 22: «Et erit vita animæ tuæ, et gratia faucibus tuis. Tunc ambulabis fiducialiter in via tua, et pes tuus non impinget. Si dormieris, non timebis; quiesces, et suavis erit somnus tuus.» Causam dat vers. 26: «Dominus enim erit in latere tuo, et custodiet pedem tuum ne capiaris.» Fusius et nervosius sapientiæ bona describit *Sapient.* cap. VII, vers. 8 et seq., et toto cap. VIII.

Per sapientiam, toto hoc libro, practicam, scilicet cum Dei timore et amore conjunctam, intelligit Siracides. Sicut enim prudentia vera, licet proprie sit in intellectu, tamen ad affectum et voluntatem se extendit, facitque ut illa bonum honestum a se propositum amplectatur, ut docet Aristoteles in *Ethicis*: prudens enim est, non qui prudenter judicat quid faciendum sit, sed qui illud ipsum amplectitur et exsequitur; quare prudentia vera sine virtutibus cæteris esse nequit: ita pariter vera sapientia licet sit in intellectu, tamen ad voluntatem se extendit, eique persuadet Deum timere, amare, colere, obedire etc.

Quocirca S. Augustinus sapientiam varie definit et circumscribit, ut varia ejus officia, dona et bona repræsentet. Nam lib. *Contra Academic.* cap. xv, ita eam definit: «Sapientia est via recta, quæ ad veritatem ducit;» et cap. vi: «Sapientia est rerum divinarum humanarumque scientia;» et lib. *De Civitate Dei*, sub finem: «Sapientia, ait, nihil est aliud quam modus animi, hoc est, quo sese animus librat, ut neque excurrat in nimium, neque infra quam plenum est coarctetur.» Idem *Enchiridio ad Laurentium*, cap. i: «Hominis sapientia, inquit, est pietas,» juxta illud *Job* cap. xxviii: «Ecce pietas ipsa est sapientia;» Græce, pro *pietas* est *θεοσεβεια*, id est, *Dei cultus*, quæ et *εὐσεβεια*, id est, *bonus cultus*, dicitur, quo scilicet Deus colitur fide, spe, charitate. Hæc est vera sapientia. Auctor libri *De Spiritu et anima*, qui exstat tomo III S. Augustini, cap. xi: «Mens, ait, ex eo dicta est, quod emineat in anima, vel a Græco *μην*, id est luna, quia, sicut luna crescit et deficit, sic mens nunc caput summis inserit, nunc decidit in infimis; modo ad corporalia regenda deflectitur, modo æternis rationibus inspicendis vel consulendis adhærescit.» Et mox: «Sapientia est amor boni, sive sapor boni; a sapore siquidem dicitur. Mentis visio est intelligentia, gustus sapientia. Illa contemplatur, ista delectatur, etc. In summo est sapientia. Summa namque sapientia ipse Deus est. Sapientia hominis est pietas, id est, cultus Dei.» Et inferius: «Sapientia intendit ad superna et cælestia, prudentia ad transitoria et caduca. Nam dividit se ratio in duo, scilicet in sursum et deorsum; sursum in sapientiam, deorsum in prudentiam, quasi in virum et mulierem, ut vir sit superior et regat, mulier inferior et regatur.» Pulcherrime vero et plenissime eam definit S. Augustinus, lib. I *De Serm. Domini in monte*, cap. ix, explicans illud *Matth.* v: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.* «Sapientia, inquit, est contemplatio veritatis, pacificans totum hominem (non solum sensum vel intellectum), et suscipiens similitudinem Dei.» Facit enim ut sapiens instar Dei sit excelsus, compositus, cælestis, imperturbatus tam in adversis quam prosperis, adeoque quasi Deus quidam in terra obambulans.

Mystice Raianus, et ex eo Glossa: «Quid per casulam, inquit, nisi sacerdotis dignitas exprimitur? Ille enim casulam suam ad manus sapientiæ apponit, qui doctoris officium in Ecclesia gerens, sanæ doctrinæ opera justitiæ conjungit, ut auditores suos per rectam doctrinam simul instruat, et per bona exempla.»

26 et 27. STATUET FILIOS SUOS SUB TEGMINE ILLIUS, ET SUB RAMIS EJUS MORABITUR. PROTEGETUR SUB TEGMINE ILLIUS A FERVORE, ET IN GLORIA EJUS REQUIESCENT. — Fertur explicare quæ quantaque bona sapienti obveniant a sapientia, ob quæ beatus censendus est, per aliam metaphoram, scilicet arboris, quæ suis ramis, et ejusque casam

adumbrat, ita ut ipse cum filiis suaviter in umbra ejus requiescat, ac protegatur ab æstu omni que aeris injuria; denique arbor hæc suis frondibus, floribus et fructibus magnum ei decus, voluptatem et gloriam afferat. Simili enim modo sapientia protegit sapientem, ejusque familiam tum physicam, ut scilicet filios et subditos juxta sapientiæ leges vivere doceat; tum mysticam, quæ conflatur ex omnibus animæ potentiis, sensibus et viribus, ita ut sub ejus tegmine, id est, protectione, tutus sit ab omni incursu tentationum et hostium; ac in ejus tutela securus, fidens, animosus et gloriosus conquiescat. Sapientia enim affert mentis tranquillitatem, lætitiâ, constantiam, sublimitatem, ut in cælo Deoque defixus, omnia mundi prospera et adversa, omnesque turbines ex alto videat et rideat, despiciat et calcet. Quæ sane ingens et heroica est virtus ac gloria; præsertim quia gloriam æternam in cælis ipsi apparat, illumque ad eam manuducit. Unde Tigurina vertit, *in tutelam tradet ipsi liberos suos, tum sub ramis ipsius morabitur, et ab æstu protegetur per eam, atque in gloria ipsius habitabit*; Syrus, *jaciet manus suas super ramos ejus, et inter ramos ejus erit habitans, et sedebit in umbra ejus (tutus) ab æstu, et in cœnaculis ejus erit deambulans.*

Alludit ad domos nobilium et divitum, qui juxta eas plantant palmas, cedros, cypressos, ut domos ornent, umbra sua protegant, frondibus recreent, fructibus pascant; ac nominatim alludit ad *Isaiæ* IV, 6: «Tabernaculum erit in umbraculo diei ab æstu, et in securitatem, et in absconsionem a turbine et a pluvia.» Vide quæ ibidem annotavi.

Mystice, sapiens, id est sanctus, «filius,» id est opera sua, «statuet» per intentionem rectissimam soli Deo placendi «sub tegmine» ipsius Dei, ne unquam pereant; et sub ejus providentia, quasi «sub ramis» arboris pulcherrimæ «morabitur,» a quo et protectionem ab omni hostium incursu, ac gloriam tum præsentem, tum æternam, tum terrenam, tum cælestem consequetur. Ita faciebat sponsa *Cant.* II, 3: «Sub umbra, inquit, illius quem desideraveram sedi, et fructus ejus dulcis gutturi meo.» Quod Chaldaeus explicans ait: «Tunc temporis, inquit, in umbra majestatis ejus desideravi habitare, et verba legis ejus dulcia fuerunt gutturi meo, et præmia præceptorum ejus servantur mihi in sæculo venturo.» In quem locum scribens S. Gregorius: «Umbra, inquit, Christi protectio est Spiritus Sancti; Spiritus quippe Sanctus mentem quam replet, obumbrat, quia omnium tentationum fervorem temperat, et dum aura suæ inspirationis suaviter mentem tangit, quidquid noxii caloris sustinebat, expellit; et quam jam forsitan nimius vitiorum æstus marcidam fecerat, umbra Sancti Spiritus protegens recreat, ut, dum in ejus inspiratione sedens pausat, vires colligat, quibus ad æternam vitam robustius currat.»